

NIEUWE VONDSTEN VAN DE GEVLEKTE PLATTE WATERWANTS

NAUCORIS MACULATUS (HEMIPTERA: HETEROPTERA)

Bram Koese

De gevlekte platte waterwants *Naucoris maculatus* is een zeer zeldzame soort in Nederland. Historische vondsten zijn bekend van uit Noord-Brabant en het Utrechts-Hollandse laagveengebied. In het voorjaar van 2007 werd de soort aangetroffen bij Loenen aan de Vecht en in de Ankeveense plassen. Naar aanleiding hiervan werden alle recente meldingen gecontroleerd, waaruit bleek dat de wants op verschillende plaatsen aanwezig is in het Utrechts-Hollands plasseengebied. Het is onwaarschijnlijk dat de nieuwe vondsten te danken zijn aan een zuidelijke invasie. Alle gecontroleerde dieren bleken micropteer.

INLEIDING

Naucoris maculatus Fabricius, 1798 (fig. 1) is het kleinere, zeldzame broertje van de algemene en welbekende platte waterwants *Ilyocoris cimicoides* (Linnaeus, 1758) (fig. 2). Het is een opvallende, bont gekleurde waterwants waarvan de vindplaatsen in Nederland de noordelijkste in Europa zijn. Binnen Europa heeft de soort een atlantisch-mediterrane verspreiding (Aukema & Rieger

1995). De soort is niet bekend uit Duitsland (Wachmann et al. 2006), maar is talrijk in de kustgebieden van Frankrijk (Poisson 1957). Uit Nederland waren tot voor kort alleen recente waarnemingen bekend uit het Nieuwkoopse plasseengebied (met name de Haeck), waar zich al decennia lang een grote populatie bevindt (Van Nieukerken 1972, collectie RMNH, eigen waarnemingen). Daarnaast zijn er oude meldingen

Figuur 1. *Naucoris maculatus*, imago. Loenen aan de Vecht. Foto Bram Koese.

Figure 1. *Naucoris maculatus*, adult. Loenen aan de Vecht. Photo Bram Koese.

Figuur 2. *Ilyocoris cimicoides*, imago. Leiden, Cronesteyn. Foto Bram Koese.

Figure 2. *Ilyocoris cimicoides*, adult. Leiden, Cronesteyn. Photo Bram Koese.

□ = < 1980
 ● = 1980-2008

Figuur 3. Vindplaatsen van *Naucoris maculatus* in Nederland.

Figure 3. Records of *Naucoris maculatus* in the Netherlands.

van de zandgronden (bij Oisterwijk en Berlicum, tot in de jaren 1930) en het Utrechts-Hollands plassengebied (voor het laatst nabij Tienhoven in 1984).

Tijdens onderzoek aan de gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus* (De Geer, 1774) (Cuppen et al. 2007) in het voorjaar van 2007 kwamen twee nieuwe locaties van *N. maculatus* aan het licht: één bij Loenen aan de Vecht en één in de Ankeveense plassen (tabel 1, fig. 3).

In Loenen aan de Vecht werden vele honderden exemplaren gevangen in petgaten rond de waterzuivering, westelijk tot de uitwatering in de Vecht (fig. 4).

VERDER ONDERZOEK

Naar aanleiding van deze vondsten werd gezocht naar aanvullende waarnemingen onder specialisten en andere bronnen. Dit leverde via Grontmij-Aquasense twee recente waarnemingen op uit Tienhoven in 2006 en de Oude Meij in 2007, niet ver van de bekende populatie in de Haeck. Via www.limnodata.nl, de samengevoegde gegevens van de waterbeherende instanties, kwamen zestien 5x5-kmhokken met meldingen van deze soort aan het licht. Van deze zestien vindplaatsen konden drie waarnemingen gecontroleerd worden aan de hand van collectiemateriaal. Hiervan bleek één exemplaar daadwerkelijk betrekking te hebben op *N. maculatus* (Naardermeer, 2004). In de overige twee gevallen (Heibloem, Limburg 1982 en Nieuwbrekken, Overijssel 2000) betrof het juveniele exemplaren van *I. camicoides*. De overige meldingen zijn zonder bewijsmateriaal. Naar mijn inschatting zullen de meeste, zo niet alle, betrekking hebben op nimfen van *I. camicoides*. Deze worden door de bonte kleuring regelmatig als *N. maculatus* gedetermineerd. Juveniele exemplaren kunnen in alle stadia onmiddellijk herkend worden aan de structuur van het laatste rugsegment (fig. 5, 6) (Tempelman & Van Haaren in prep.).

Datum	Vindplaats	Aantal	Amersfoortcoördinaten	Leg
1.X.2004	Naardermeer, Veertigmorgen	1	136.4 477.9	G. van Ee
najaar 2006	Tienhoven, noordplas	2	134 465	Grontmij/Aquasense
22.V.2007	Loenen a/d Vecht, waterzuivering	>100	130 469	B. Koese
31.V.2007	Ankeveen, dorp	4	135.053 475.097	B. Koese
26.VI.2007	Woerdense verlaat, Oude Meije	1	118.022 461.340	Grontmij/Aquasense

Tabel 1. Nieuwe vindplaatsen van *Naucoris maculatus* in Nederland.

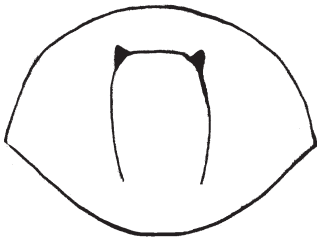
Table 1. New records of *Naucoris maculatus* in the Netherlands.

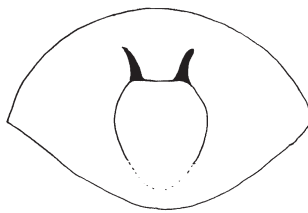
Figuur 4. Habitat van *Naucoris maculatus* in Loenen aan de Vecht. Foto Bram Koese.

Figure 4. Habitat of *Naucoris maculatus* in Loenen aan de Vecht. Photo Bram Koese.

5

6

Figuur 5. *Naucoris maculatus*.

Structuur op het laatste tergiet met twee korte 'oortjes'. Tekening Ton van Haaren.

Figure 5. *Naucoris maculatus*.

Structure on the last tergite, showing two short 'ears'. Figure Ton van Haaren.

Figuur 6. *Ilyocoris cimicoides*.

Structuur op het laatste tergiet met twee lange spitsen. Tekening Ton van Haaren.

Figure 6. *Ilyocoris cimicoides*.

Structure on the last tergite, showing two long pointed structures. Figure Ton van Haaren.

ZUIDELIJKE MIGRANT?

In 2004 werd *N. maculatus* voor het eerst ontdekt op het vasteland van Groot-Brittannië (Nau & Brooke 2005), wat, in samenhang met de recente Nederlandse vondsten, het zoveelste voorbeeld van een noordwaartse uitbreiding suggereert. Nu is deze expansie voor de vondsten in Groot-Brittannië (in nieuwe kleiputten ten westen van Dover op luttele kilometers afstand van Franse populaties aan de andere kant van het kanaal) aannemelijk. Gezien het vroegere verspreidingsbeeld van *N. maculatus* in Nederland is het onwaarschijnlijk dat het hier gaat om een

zuidelijke invasie. Eerder hebben de nieuwe vondsten betrekking op reeds lang bestaande populaties, die nu pas worden gevonden als gevolg van geïntensiverde verzamelactiviteit. Het is niet uitgesloten dat de populaties in omvang zijn toegenomen. Bij een recente invasie zou je verwachten dat de populaties een relatief groot aandeel macroptere dieren bevatten. Alle verzamelde exemplaren uit Loenen, Ankeveen en Naarden (n=6) bleken duidelijk micropteer, d.z.w. met achtervleugels die niet verder reiken dan de top van het scutellum. Macroptere dieren zijn uit Nederland niet gemeld, maar komen

volgens Poisson (1957) wel voor. Kortom, het blijft een soort om de komende jaren in de gaten te houden en te controleren bij nieuwe vondsten op functionele achtervleugels.

DANKWOORD

David Tempelman en Ton van Haaren (Grontmij-Aquasense) worden bedankt voor hun toestemming voor het overnemen van figuur 5 en 6 en hun recente waarnemingen. Gert van Ee controleerde de potentiële vliegcapaciteiten van het exemplaar uit het Naardermeer. Barend van Maanen (Waterschap Roer en Overmaas) verzorgde de hereterminatie van een dier uit Limburg. Marion Geerink (Waterschap Vallei & Eem), Jan de Rooij (Waterschap Rivierenland) en Eveline Stegeman-Broos (Waterschap Regge en Dinkel) worden bedankt voor hun informatie over meldingen van *Naucoris* in hun beheersgebied. Berend Aukema en Bernard Nau verschaffen informatie over de situatie in Groot-Brittannië.

LITERATUUR

- Aukema, B. & C. Rieger (ed.) 1995. Catalogue of the Heteroptera of the Palearctic region, vol. 1: Enicocephalomorpha, Dipsocoromorpha, Nepomorpha, Gerromorpha and Leptopodomorpha. – Nederlandse Entomologische Vereniging, Amsterdam.
- Cuppen, J.G.M., O. Vorst, B. Koese & H. Sierdsema 2007. De gestreepte waterroofkever *Graphoderus bilineatus* in Nederland: Inhaalslag 2006/2007. – EIS-Nederland, Leiden.
- Nau, B.S. & S.E. Brooke 2005. *Naucoris maculatus* Fabricius (Hem., Naucoridae), a saucer-bug new to Britain. – Entomologist's Monthly Magazine 141: 193-196.
- Nieuwerkerken, E.J. van 1972. Vondsten van *Naucoris maculatus* Fabricius en een macroptere *Microvelia umbricola* Wróblewski in het Nieuwkoopse plassen-gebied (Heteroptera). – Entomologische Berichten, Amsterdam 32: 54-55.
- Poisson, R. 1957. Hétéroptères aquatiques. – Faune de France 61: 1-263.
- Tempelman, D. & T. van Haaren in prep. De water- en oppervlaktewantsen van Nederland. – Jeugdbonds-uitgeverij, Utrecht.
- Wachmann, E., A. Melber & J. Deckert 2006. Wanzen. Band 1. – Goecke & Evers, Keltern. [Die Tierwelt Deutschlands]

SUMMARY

New records of *Naucoris maculatus* (Hemiptera: Heteroptera)

Naucoris maculatus Fabricius, 1798 is a very rare species in the Netherlands, where it occurs at the northern limit of its geographical range. For more than twenty years, it was known from only one locality (Nieuwkoopse plassen). In 2007, the species was found at two new localities. Inquiries among specialists and water authorities produced another three reliable records, all from the same peat bog area (fig. 4, table 1). The new records coincidence with the discovery of the species in Great Britain. However, it seems unlikely that the new Dutch records are the result of an expansion from the south (six examined specimens showed micropterous wings). More likely they are the result of intensified study or an increase of local populations.

B. Koese
EIS-Nederland
Postbus 9517
2300 RA Leiden
koese@naturalis.nl